Bahadır Selim DİLEK

Türkiye - Ermenistan protokollerinin yansıması

Açılımın faturası enerji hatlarına

Ankara, jeostratejik açıdan sadece "enerji koridoru" olabilecek Ermenistan ile enerji işbirliğine gitmeye hazırlanırken, Bakü-Tiflis-Ceyhan ile Nabucco'nun en önemli kaynak ülkesi Azerbaycan birden bire denklemin dışına çıktı.

ANKARA - Türkiye ile Ermenistan arasındaki normalleşme süreci çerçevesinde çok fazla gündeme taşınmasa bile, enerji başlığı gelecek dönemde öne çıkması beklenen kritik konuların başında geliyor. Türkiye, Ermenistan ile enerji konusunda da işbirliğine gitmeye hazırlanırken, Kafkaslar'daki önemli ortağı Azerbaycan'ı yitirme noktasına geldi. Ankara ile Erivan yakınlaşması Bakü yönetimi enerji stratejisinde rotasını Moskova'ya çevirmesine neden oldu. AKP hükümetinin Ermeni açılımının faturası, Nabucco projesine çıktı.

10 Ekim'de Zürih'te imzalanan Türkiye ile Ermenistan Cumhuriyeti Arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Protokol'de, **"İki ülke arasında mevcut ulaştırma, iletişim, enerji altyapısı ve şebekelerinden en iyi şekilde istifade edilmesi ve bu yönde tedbirler alınması"** karara bağlandı. Aynı protokolün, ikinci paragrafında da **"İkili ilişkilerini iki ülkenin ortak çıkarları temelinde, siyasi, ekonomik, enerji, ulaştırma, bilimsel, teknik, kültürel ve diğer alanlarda geliştirmeye ve ilerletmeye kararlı olarak"** ifadesine yer verildi. Protokoldeki bu iki cümlenin satıraraları iyice okunduğunda Türkiye ile Ermenistan'ın yakın gelecekte, enerji işbirliğine gideceğine ilişkin siyasi bir iradenin ortaya konmuş olduğunu gösteriyor. Bu mutabakat, Kafkasya'daki enerji oyununa yeni bir oyununcunun daha katılmasının önünü açarken, aynı zamanda Türkiye'nin bölgeye ilişkin politikalarında eksen değişikliğine işaret ediyor.

Ankara bugüne kadar bölgede en önemli partner olarak Azerbaycan'ı görüyordu. Bakü yönetimi daha düne kadar, gerek Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, gerekse Avrupa'yı Rus gazına bağımlılıktan kurtaracağı öne sürülen Nabucco hattı konusunda Türkiye'nin yanında duruyordu. Bakü-Tiflis-Ceyhan, Moskova yönetiminin bütün baskısına karşın yaşama geçirilirken, Azerbaycan Rusya'nın stratejik çıkarlarına ters düşmesine karşın Nabucco'ya destek vermişti.

Ancak, Karabağ konusunda herhangi bir ilerlenme sağlanamamış olmasına karşın, AKP hükümetinin Ermenistan ile normalleşme sürecine hız vermesi, hatta normalleşme sürecinin çerçevesini çizip, takvimini belirleyen protokollerde enerji konusuna atıf yapılması, dengelerin biranda değişmesine neden oldu. Ankara, jeostratejik açıdan sadece **"enerji koridoru"** olabilecek Ermenistan ile enerji işbirliğine gitmeye hazırlanırken, Bakü-Tiflis-Ceyhan ile Nabucco'nun en önemli kaynak ülkesi Azerbaycan birden bire denklemin dışına çıktı.

Bakü yönetimi, 14 Ekim'de, yani Türkiye'nin Ermenistan ile imzaladığı protokollerin üzerinden bir hafta bile geçmeden Rusya ile kritik bir anlaşmaya imza koydu. Aslında, **İlham Aliyev**, Türkiye'nin Karabağ'da çözüm olmadan Türkiye'nin sınırlarını açması durumunda doğalgaz kartını kullanacağı sinyallerini çok önceden vermişti. Geçen mart ayının başında, Azerbaycan Türkiye'nin Ermenistan ile **"Karabağ önkoşulu"** olmadan sınırlarını açacağı bilgisi üzerine Ankara'ya sert tepki göstermiş ve Moskova yönetimine gaz satışı konusunda yeşil ışık yakmıştı. Hatta Bakû'daki tepkileri Türkiye'ye iletmek üzere Ankara'ya gelen Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Sivil Toplum Kuruluşları Destek Şûrası Başkanı **Azay Guliyev**, **"Azerbaycan'ın stratejik kozları var, bunları kullanır ve dostluğumuza yazık olur"** bile demişti. Bakü yönetimi, doğalgaz kartını kullanabileceği konusunda ne kadar ciddi olduğunu göstermek için 27 Mart'ta, Rusya'ya doğalgaz satışına ilişkin bir mutabakat zaptı imzalanmıştı. İlham Aliyev, bu süreçte Türkiye'nin en üst düzeyde vermiş olduğu, **"İşgal altındaki Azeri topraklarından Ermeniler çekilmediği sürece sınırı açmayacağız"** güvencesini çok fazla inanandırıcı bulmamış olsa gerek ki, 29 Haziran'da Azeri doğalgazının satışına ilişkin koşul sözleşmesinin imzalanmasına yeşil ışık yakmıştı.

Bu iki belgenin ardından Azerbaycan ve Rusya masaya oturdu. Gazprom Yönetim Kurulu Başkanı **Aleksey Miller** başkanlığındaki bir Rus heyeti Azerbaycan'a Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi GNKAR arasında doğalgaz alımına ilişkin bir anlaşmayı imzaladılar. Anlaşmayla Rusya'nın, Azerbaycan'ın Şahdeniz-1 sahasından azami 500 milyon metreküp doğalgaz satın alması öngörülüyor. Azeri doğalgazının Rusya'nın güneyine gönderilmesini öngören anlaşma, Gazprom ile GNKAR arasında uzun dönemli stratejik işbirliği için zemin hazırlarken iki ülke arasında birleşik bir doğalgaz iletim altyapısını da birbirine bağlamış oldu. Daha da önemlisi taraflar bu anlaşmayla miktarı daha da arttırma konusunda prensip kararı aldılar.

Nabucco'ya hiç gaz kalmadı

Aslında Azerbaycan, yıllık ürettiği toplam 14.7 milyar metreküp doğalgaz ile Nabucco'nun yarısını bile dolduramıyordu. Ama yine de Bakü yönetiminin bu anlaşmayla Rusya'ya daha fazla gaz satışı için taahhütte bulunmuş olması Nabucco'nun uygulanabilirliğini büyük ölçüde ortadan kaldırmış oldu. Sözün özü, AKP'nin Ermeni açılımı, Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığını ortadan kaldırmayı hedefleyen bu projeye önemli bir darbe vurmuş oldu.

İşte bu noktada, kaynak ülke konumunda olması ile Doğu-Batı, Güney-Kuzey enerji koridorunda Ermenistan, transit ülke konumuna gelebilir mi sorusu gündeme taşındı. Ancak, ülkenin gerek dağlık olması gerekse teknolojik alt yapısı, transit ülke konumunda olmasına izin vermiyor. Bu nedenlerden dolayıdır ki, daha SSCB döneminde bile Ermenistan enerji hatlarının güzergahlarından uzak kalmıştı. Zaten yapılan hesaplamalar, Doğu'dan Batı'ya gelecek herhangi bir boru hattının Ermenistan üzerinden geçmesi durumunda maliyetinin çok yüksek boyutlara ulaşacağını gösteriyor. Yani, petrol ve doğalgazı bulunmayan Ermenistan'ın, transit ülke olması da rasyonel açıdan olası görünmüyor. Bu da, **"Türkiye, Ermenistan ile enerji konusunda nasıl bir işbirliği yapacak"** sorusunun yanıtını havada bırakıyor. Sonuçta, Ankara ile Erivan arasında Atlantik ötesi yaklaşımların zorlaması ile başlatılacak işbirliğinin Türkiye'nin yararına olmayacağı da açıkça görülüyor. ■